

Boganmeldelser.

J. Bull-Tornøe og Ebbe Hertzberg. Det europæiske Landbosamvirke. Kristiania 1900. (295 S.).

Paa det norske Indredepartements Anmodning have de to Forfattere i Vinteren 1898—99 fortsat den af Sandberg og Bull-Tornøe den foregaaende Vinter paa-begyndte Undersøgelsesrejse gennem Mellemeuropas Hovedlande, med det Formaal at indhente Oplysninger om den landbokooperative Udvikling; Resultaterne af denne Rejse have de to Forf. samlet i en Beretning, som under ovenstaaende Titel er afgiven til Landbrugsdepartementet i Norge.

Til den paagældende Beretning knytter sig selvfølgelig en stor Interesse, ikke alene for det Lands Beboere, for hvem den nærmest er afgiven, og paa hvis Initiativ og Bekostning Rejsen er foretagen, men ogsaa langt ud over Landets egne Grænser. Specielt i Danmark vil en Behandling af det landbokooperative Udviklingsarbejde kunne paaregne stor Opmærksomhed; vi ere her hjemme saa vante til at se vort Land fremhævet med stærkt rosende Ord som Foregangsland paa enkelte Omraader i den paagældende Retning, men en egentlig samlet videnskabelig Fremstilling af Landbrugskooperationen her hjemme og i Udlandet

Boganmeldelser.

J. Bull-Tornøe og Ebbe Hertzberg. Det europæiske Landbosamvirke. Kristiania 1900. (295 S.).

Paa det norske Indredepartements Anmodning have de to Forfattere i Vinteren 1898—99 fortsat den af Sandberg og Bull-Tornøe den foregaaende Vinter paa-begyndte Undersøgelsesrejse gennem Mellemeuropas Hovedlande, med det Formaal at indhente Oplysninger om den landbokooperative Udvikling; Resultaterne af denne Rejse have de to Forf. samlet i en Beretning, som under ovenstaaende Titel er afgiven til Landbrugsdepartementet i Norge.

Til den paagældende Beretning knytter sig selvfølgelig en stor Interesse, ikke alene for det Lands Beboere, for hvem den nærmest er afgiven, og paa hvis Initiativ og Bekostning Rejsen er foretagen, men ogsaa langt ud over Landets egne Grænser. Specielt i Danmark vil en Behandling af det landbokooperative Udviklingsarbejde kunne paaregne stor Opmærksomhed; vi ere her hjemme saa vante til at se vort Land fremhævet med stærkt rosende Ord som Foregangsland paa enkelte Omraader i den paagældende Retning, men en egentlig samlet videnskabelig Fremstilling af Landbrugskooperationen her hjemme og i Udlandet

foreligger ikke; og lige saa vel som en saadan Fremstilling er af Betydning for det norske Landbrug ved at paapege de Baner, hvor den kooperative Udvikling har ført til heldige Resultater, og som det vil være af Betydning for Landbruget dér at slaa ind paa, i lige saa høj Grad vil det danske Landbrug kunne have Gavn af de indhøstede Erfaringer. Naturligvis ere de Forhold, hvorunder Landbruget virker, meget forskellige i Norge og Danmark, men derfor er der alligevel mange Berøringspunkter, og hvad der altid vil være af Interesse for os, er at se, hvad Mænd med den fornødne teoretiske og praktiske Kundskab mene om Betydningen af et saa moderne og i saa stærk Udvikling værende Fænomen, som Landbrugskooperationen er, og at se vor Stilling paa det paagældende Omraade sammenlignet med de øvrige Kulturlandes tilsvarende Udvikling.

Beretningen spænder over mange Felter. Den begynder med at omtale Landbrugets Real- og Personalkredit, hvor der gives en historisk Fremstilling af den Maade, hvorpaa Landbrugskreditgivningen er ordnet i de forskellige Lande, og som Forfatterne lægge en overordentlig Vægt paa skal være ordnet paa en for Landbrugerne hensigtsmæssig og billig Maade; navnlig gøres opmærksom paa den uheldige og økonomiske Maade gennem en vidtstrakt Købmandskredit at skabe sig den nødvendige Driftskredit. Under dette Afsnit behandles særskilt for de enkelte Lande, ikke alene hvad der er fremkommet ved det private Initiativ, men ogsaa hvorledes Staten er traadt støttende og hjælpende til; navnlig har Udviklingen i Tyskland haft Betydning paa dette Omraade, og f. Ex. gøres Schulze-Delitsch's Forskuds- og Kreditforeninger og de Raiffei-

senske Laanekasser til Genstand for meget omhyggelige Undersøgelser. For Danmarks Vedkommende træffes en Fremstilling af vore Kreditforeninger, af vore Sparekasser og den Betydning, de ved deres Vidtforgrenethed har baade for Real- og Personalkrediten, samt endelig, specielt med Hensyn til Driftskrediten, de ved billige Statslaan stærkt støttede landøkonomiske Forskudsforeninger.

Dernæst behandles Indkøbsforeningerne, hvor navnlig den engelske og tyske Kooperation have vist Vejen, og hvor det med Hensyn til Danmark bemærkes, at der trods vor overordentlig fyldige og livlige Foreningsvirksomhed ikke er skabt en udviklet Organisationstype for Indkøbets Vedkommende; vi kende ikke i denne specielle Retning saadanne mægtige mod Centralisation sigtende Forbund, som navnlig i Tyskland er blevet et uundværligt Led i den agrariske Bevægelse. Helt urepræsenteret er Bevægelsen dog ikke (der nævnes saaledes vore Brugsforeninger, Fællesindkøb gennem Mejerier, Hesteavls- og Tyreforeninger m. v.), og Grunden til, at de mindre umiddelbart falde i Øjnene, sige Forff., er »den samme, som overhovedet gør de danske Landmænds Foreningsvæsen paa engang saa tiltrækkende at studere og saa vanskeligt at efterligne, nemlig at det helt igennem har dannet sig efter Landets egne ejendommelige Forhold og under direkte Tilknytning til allerede bestaaende Indretninger«. Forff. pege her paa en betydningsfuld Forskel mellem Forholdene her hjemme og andre Steder; næsten alle Vegne ellers træffe vi fremkomne Foreninger knyttede til enkelte Navne som de organiserende og bærende, her hjemme er det ligesom den hele Bevægelse ligger i Luften, den

har ingen egentlig og omfattende Organisation udkrævet, men saa snart tagne Forholdsregler et Sted have vist sig økonomisk gavnlige, have de udviklet sig over hele Landet med rivende Hurtighed; at den hele Højskolebevægelse i Forbindelse med det Kulturtrin, hvorpaa den danske Bonde staar, for en stor Del er Skyld heri, er umiskendeligt, men paa den anden Side har ogsaa vort kommunale Selvstyre været stærkt medvirkende; derved er Bondestanden en Gang bleven vænnet til at lade Styrelsen af store Formaal blive varetaget af nogle enkelte udvalgte, og man har derved haft saa meget lettere ved at lade de enkelte og dygtige varetage ogsaa de mere private Formaal, saaledes som det navnlig har vist sig paa det hele Andelsomraade. Hvor meget man derfor end med Forff. maa være enig i den Fordømmelsesdom, de udtale over en kooperativ Landbrugsorganisation ud fra partipolitiske eller religionssektariske Interessestandpunkter, som vi vel heller ikke kende her hjemme, men nok andet Steds. maa det paa den anden Side ikke tabes af Syne, at vort Fædrelands politiske Udvikling paa mange Punkter ogsaa har været Løftestangen paa det økonomiske Omraade, og at disse to Bevægelser i deres indbyrdes Vexelvirkning øve en stor gensidig Paavirkning, hvis Resultater det endnu vil være for tidligt at fortabe sig i Gissninger over.

I de følgende Kapitler behandles Produktions- og Salgsforeninger, og herunder gives først en meget udførlig Forklaring, bilagt med statistiske Data, af vore Andelsmejerier og Slagterier, Kontrolforeninger, Æggeforeninger og den for Exporten af Landbrugsprodukter stedfindende Kooperation. Ogsaa de i andre

Lande paa tilsvarende Omraader dannede Fællesforetagender omhandles udførligt, men af Fremstillingen ses dog strax, at Danmark staar med en forholdsvis set langt mere betydningsfuld Organisation paa dette Omraade end andre Lande.

I Beretningens sidste Kapitler nedlægge Forff. de Anskuelser, som de ved deres Studium af de paa-gældende Forhold ere komne til med Hensyn til Landbrugskooperationens Betydning paa de forskellige Omraader, og afveje Fordele og Mangler ved forskellige Forhold, som knytte sig til Systemet. Endelig fremstilles Sagens Gang og Stilling i Norge, den Udvikling dér har fundet Sted og den Mulighed, der er for yderligere Udvikling og Anvendeliggørelse af de i andre Lande indhøstede Erfaringer paa specielt norske Forhold, og hvorledes Sagen i saa Henseende bør gribes an. Beretningen slutter med stærkt at fremhæve Selvhjælpen paa Statshjælpens Bekostning og gør i saa Henseende gældende, at den nyeste Tids »idelige Raab paa Statsunderstøttelse og Lovtvang alene er en i moderne Former opfrisket Genopvækkelse af Enevældens »landsfaderlige«, for den individuelle Foretagsomhed og Samfundets naturlige Udvikling lige hæmmende Styrelsessæt«. Næringsgrupperne bør gennem forretningsmæssigt ordnede Foreninger selv sørge for, at det hele økonomiske Apparat virker paa den fordelagtigste Maade, og gennem dermed forenede Fællesforbund bør de skabe sig en særlig til Varetagelsen af Formaalene fornøden Repræsentation. Men herigennem skabes kun en ny Form for Arbejdsordningen; som den nødvendige Basis staar altid, at de enkelte Landmænds personlige Arbejde maa følge med i Udviklingen, og at alle gør

sig klart, at der ved saadanne Foreninger stilles store moralske Fordringer til hvert enkelt Medlems Karakter; thi den ledende Grundtanke er og maa være: en for alle og alle for en, og det kooperative Næringsliv kan lige saa lidt undvære den gensidige Tillid som den gensidige Kontrol — Slutningsbemærkninger, som sikkert alle, der have med Andelsbevægelsen at gøre, ville vide have Adresse langt ud over Norges Grænser.

Til Beretningen er knyttet en særdeles omfattende Kildefortegnelse over de forskellige Landes landbrugs-kooperative Skrifter, der ligesom det hele Værk bærer Præg af den Omhyggelighed, hvormed Forff. ere gaaede til deres Arbejde. Enhver i Landbrugskooperationen interesseret kan have Gavn af Værket som Hjælpe-middel ved Undersøgelsen af Forholdene i de enkelte Lande, og til alle Tider vil Beretningen have Betydning som en paa Selvsyn dannet Vurdering af Landbrugs-kooperationens Stilling ved Udgangen af det 19de Aarhundrede. Tiden vil vise, hvilken fortsat Udvikling og Udbredelse Systemet vil faa i det 20de.

Michael Koefoed.

Dr. J. H. van Zanten. Die Arbeiterschutzgesetzgebung in den europäischen Ländern. Jena 1902. (Gustav Fischer). 338 S.

Det er ikke til at undres over, at Lovgivningen om Arbejderbeskyttelse er et Æmne, som frister mange. Der er en saadan Frodighed i denne Gren af Social-lovgivningen, at ethvert større Værk derom nødvendigvis maa være delvis forældet, før det er afsluttet. Dette forklarer for en Del det Faktum, at der alene i Tyskland i Løbet af 5 Aar har kunnet findes Forlæggere